

Bába Szilvia

Magyar identitás az Amerikai Egyesült Államokban

A kárpát-medencei magyarságra jellemző Kányádi Sándor verssora: „Vagyunk, amíg lenni hagynak, se kint, se bent, mint az ablak.”¹ Ám a diaszpóra problémája más és másként nehéz: felszívódik a szabadságban.

Az identitás a (személy)azonosság-tudat, tehát önmagunk definiálására, a másoktól való különbözőség meghatározására szolgál. A társas identitás valamely csoporttal való azonosulás. Ez utóbbi különösen fontos a tengeren túli magyar diaszpóra vizsgálatakor. A diaszpóra szétszóratást jelent. Olyan nemzetiségre, etnikumra, vallást követőkre, közösségekre utal, akik külső kényszer hatására elhagyni kényszerülnek szülőföldjüket. Majd más népcsoportok között, szétszóródva folytatják életüket és próbálják őrizni. Walter Connor meghatározása szerint: „...egy népnek az óhazán kívül élő része.”² A diaszpóránál megfigyelhető, hogy tagjai tudatilag abban a korban élnek, amikor elhagyták a szülőföldjüket. Például sokan még a rendszerváltás után sem engedték haza gyermekeiket látogatóba Magyarországra, mert kommunizmus van. De ez az oka annak is, hogy döntően azokat a dalokat, slágereket, művészeket, írókat szeretik, akik akkor szerepeltek, voltak híresek. Azok az operettek, játékfilmek, énekesek, stb. nem a leszármazottaik világa. Ez a (generációs)szakadék a diaszpórában még erősebb és jelentősebb.

Az Egyesült Államokban az identitás megnyilvánulási, megélési terei, lehetőségei – a kivándorlás időpontjától függően – a következők: magyar kolóniák („bourdos házak”, kocsmák, éttermek, települések, városnegyedek), egyházak, szervezetek (egyesületek, magyar házak, könyvtárak), iskolák, sajtótermékek (nyomtatott, majd elektronikus), (nép)tánc-, ének- és színjátszó csoportok, cserkészet, (anya)nyelvhasználat, rendezvények (ünnepek, bálók), stb.

(A nulladik és az első kivándorlási hullám) Az 1849. augusztus 13-i fegyverletételt megelőzően csak néhány kalandvágyó vándor élt Amerikában.³ Világos és az 1867-es kiegyezés között, megközelítőleg 3-4 ezer magyar menekült el a politikai megtorlás elől. A kivándorlásukat ideiglenes emigrációnak gondolták, ezért nem asszimilálódtak. E hullám emigránsainak csoportjai a politikai identitás mentén polarizálódtak.

(A második kivándorlási hullám) Trianon előtt, 1867 után, tehát a kiegyezést követően, elsősorban a nehéz megélhetés, a nyomor miatt vándoroltak ki tömegek, döntően az Amerikai Egyesült Államokba. Itt az 1870-es években komoly igény volt a munkásokra a bányászatban és az acéliparban, ezért toborozták őket. 1867-től 1914-ig közel 2 millióan hagyták el az országot. „A kivándorlók 75%-a nincstelen vagy törpebirtokos mezőgazdasági munkás. Még hivatalos közegeink is kénytelenek voltak megállapítani,

1 tudomány és társadalom

hogy az az egymillió nincstelen földéhsége és nyomorúsága hajtotta ki Amerikába (...) Ott, ahol a mezőgazdasági népesség nagy tömegekben él együtt, a földszerzésre irányuló vágy határozottabban nyilvánul meg, s ezért is érthető, hogy a lakosság széles rétegei lelkesen csatlakoztak a kivándorláshoz.⁴ Am később az „Amerika-láz” elterjedt a módosabb parasztok, iparosok és kereskedők körében is Nyugat-Magyarországon, a Délvidéken és a fővárosban egyaránt. Ekkor még viszonylag kis létszámban emigráltak értelmiségiek és művészek. A kivándorlás gócpontjai azok a vármegyék voltak (Zemplén, Sáros, Ung, Borsod, Bereg, Szepes, Bács-Bodrog, Temes, Gömör-Kishont, Szabolcs, Abaúj-Torna, stb.), ahol sok volt a nagybirtok és ebből következően a nincstelenek tömege is. A kivándorlás „... a Tisza felső folyásának vidékén a természetes szaporodás 150-200%-át tette ki (...) 1905-ben ezer lélekre országosan átlagban 8,2 kivándorló jutott.”⁵

A második kivándorlási hullám „...egy teljesen új embertípust vetett Amerika partjaira. (...) Ennek következtében Amerika magyarságképét is gyökeresen megváltoztatta. (...) Az arisztokratikus embertípus, illetve a szabadságért küzdő büszke dzsentri képet (...) az ún. 'Hunkey' képe foglalta el. (...) Az új bevándorlók óriási többsége ugyanis valóban a szegény, paraszti tömegek, a párhordas kisgazdák és földnélküli zsellérek, valamint a paraszti munkájuktól még alig-alig elszakadt kisiparosok, városi munkások és cselédek soraiból került ki.”⁶ A kivándoroltak döntően pénzt akartak keresni és haza akartak jönni. Tehát a kivándorlásnak nem politikai, hanem elsősorban gazdasági, másodsorban társadalmi okai voltak. Az emigránsok önmagukat vendégmunkásként határozták meg. Tökét szerettek volna összegyűjteni, hogy majd visszatérve hazájukba, földet vehessenek, stb. Ez magyarázza azt, hogy viszonylag kevés volt a családos kivándorlás; döntően fiatal, protestáns férfiak mentek. A gazdasági indokok mellett, társadalmi okai is voltak a kivándorlásnak. A nyomor és a nehéz megélhetésen kívül, menekültek az elnyomás, a megalázó bánásmód miatt és elől, valamint az emberibb életmód utáni vágytól vezérelve.⁷

A tömeges méreteket öltő kivándorlásnak a magyar parlament szeretett volna véget vetni, ezért 1881-ben megszületett a kivándorlási ügynökök tevékenységéről szóló, majd 1903-ban az ún. kivándorlási törvény. A kivándorlókat is foglalkoztatta a fenti probléma. Az *Amerikai Nemzetőr* 1895-ben, a *Kivándorlási Értesítő* 1904-ben és a *Szabadság* 1909-ben is közölt cikkeket. Ez utóbbi pályázatot hirdetett meg, „*Miért jöttem ki Amerikába?*” címmel. Az írásközött szinte azonos számban neveztek meg indoknak a nehéz megélhetést, a szó szerinti nyomort és a társadalmi elnyomást. Barabás Mihály 1903-ban írt leveléből idézek: „Itt személyválasztás nincs és a milliomost is csak úgy hívják mister és az asszonyt meg missisnek...”⁸ A Pennsylvania állambeli New Philadelphiából Tóth János szerint: „...Amerikában, ahol minden ember úr, nem parancsol senki sem, mindenki úgy csinál, ahogy neki tetszik (...) nincs is paraszt, mindenki úgy jár, mint nálunk a főispán.” Joós Lajosné ugyancsak emlegeti az ispánt: „...kerül húsrá és sörre bőven, és itt nem reggel 3 órától este 9 óráig dolgoznak, meg botos ispán sincsen. Itt az úr úgy dolgozik, mint a munkás, itt van egyenlőség, nem éreztetik a munkással, hogy te vagy egy közönséges napszámos. Ismétlem, a rang egy az úr és a munkás között.”⁹

Sokan a rokonok, barátok, ismerősök, falubeliek levelei, beszámolóí, hívásai után kerekedtek útra. Őket már várták, segítették a magyarultka helyeken. Ebben az esetben erős a lokális és a regionális identitás. Ezt támasztja alá az is, hogy a sírokra felírták a név után azt is, honnan származott az elhunyt. Több ezren mentek New Brunswickba,

Passaicba, Trentonba, Perth Amboyba (New Jersey); de sokan utaztak tovább Pittsburghbe, Bethlehembe, Johnstownba, Unitownba, McKeesportba (Pennsylvania), Clevelandbe, Akronba, Youngstownba, Toledoba (Ohio), Bridgeportba (Connecticut), Chicagoba (Illinois), South Bendbe (Indiana), Flintbe, Detroitba (Michigan), West-Virginia és Missouri államokba is. Abban az időben aránylag kevesen választották a nyugati parton Kaliforniát, Floridát, Texast. Tehát a magyarok döntően az északkeleti parti városokban telepedtek le, bányákban, kohókban, gyárakban kaptak állást. Nehéz munkát végeztek, veszélyes és egészségtelen körülmények között dolgoztak és szegényesen éltek. Ún. „burdosházban” (bourd house) laktak. Itt kaptak szállást és ellátást. Ezek általában két-három szobából álló faházak voltak. Gyakran kaptak több ágycsúfolni egy-egy szobába. Gyakran előfordult az is, hogy egy ágycsúfolni, a nappali és az éjszakai műszak idejére, két embernek is kiadták.¹⁰ A jobb munka reményében hamar továbbálltak.

A kivándorlók mintegy 20%-a visszatelepült. Sokan ingáztak; többször megtették a hosszú, kalandos utat az óceánon át. Ám aki egyszer megtapasztalta az amerikai szabadságot, életformát, már nem tudott visszailleszkedni. „Amerika sosem lehetne a hazám, mint magának sem az, Mr. Bordás, hiába szerezte meg az amerikai állampolgárságot. Maga már csak magyar ember marad. – Igaz, igaz... Készülök is minden évben, hogy a rákövetkező évben örökre itthagynom Amerikát és végleg hazamegyek. Mindig a jövő évben. Egyik év tolja a másikat és én évről-évre itt maradok. Talán jövőre. Az idén még nem lehet.”¹¹

Trianonnal sokaknak más országba került a szülőfaluja. Miután nyilvánvalóvá vált, hogy a kivándoroltak nem tudnak, vagy nem akarnak visszatelepülni, így sokan a családot is kivitették, illetve magyar házastársat választottak maguknak. Ez a kivándorló hullám alapította meg az amerikai magyar diaszpórát. A fent említett városokban a 19–20. század fordulójára magyar kolóniák jöttek létre. Ekkor saját pénzükre és erejükre támaszkodva templomépítésbe kezdtek, iskolákat és újságokat alapítottak. Létrejöttek a magyar szervezetek, kocsmák, üzletek.

Amerikában a nemzeti identitás szorosan kapcsolódik a vallási identitáshoz. A magyar közösségi tér így döntően az egyházak körül alakult ki. Jelentős volt a szerepe a betegsegélyező, testvérsegítő egyesületeknek is. Ezek, kiegészülve a különböző társadalmi, kulturális, színjátszó, atlétikai, hazafias egyesületekkel, a nemzeti identitás ápolásának, őrzésének fontos helyei, lehetőségei lettek. A kivándoroltak szabadon használták anyanyelvüket. A magyar negyedekben élők nem akartak megtanulni angolul, de nem is volt szükségük rá. Ám az Amerikában született, magyar kolóniákban felnőtt második generáció, már kettős identitású: amerikai magyar.

(*A harmadik kivándorlási hullám*) Trianon után, a második világháború előtt politikai, világnézeti és egzisztenciális okokból vándoroltak ki, részben a polgári értelmiség és a művészek soraiból, valamint a magyarországi zsidóság kis hányada; ők döntően az Egyesült Államokba. Az 1920-as években kb. 100 ezren vándoroltak ki; ekkor a fő célpont Kanada lett, ott mintegy 70-80 ezren telepedtek le. Az 1920-as években mind többen asszimilálódtak, a második generáció pedig már teljes egészében kettős identitású volt. Noha az amerikai magyarság még mindig zárt közösségben élt, ekkor felerősödött a polarizálódásuk is; a korábbi homogén közösség széttöredezett. Az egyetemeket végzett mérnökök, orvosok, jogászok, közgazdászok, tanárok, tudósok, írók, zenészek, képzőművészek nem tudtak és nem akartak beilleszkedni a korábbi kivándorlók által létrehozott magyar

1 tudomány és társadalom

negyedek világába, társadalmába. E csoport döntően az amerikaiakkal került kapcsolatba. Az 1920-as és 1930-as években is az egyházak keretében még több száz hétvégi és szünidei magyar iskola működött. Még minden református templom fenntartott magyar iskolát. Számos új templom épült, például Pocahontasban, Winsdale-ben, Buffalóban, Fairfieldben, stb. Ugyanakkor, az 1921-es ún. tiffini egyezmény, amely az amerikai protestáns egyházhoz, a Reformed Church-höz csatolta az Egyesült Államokban működő magyar református egyházakat, megosztotta a református egységet. Sok gyülekezet nem fogadta ezt el, ezért hosszú évek nézeteltérései után, 1928. augusztus 5-én Trentonban létrejött a Független Amerikai Magyar Református Egyházmegye.

(A negyedik kivándorlási hullám) A második világháború után az Egyesült Államokba kb. 21-26 ezer, Kanadába és Ausztráliába kb. 15-15 ezer politikai menekült és kivándorló távozott. További 16 országba 17 ezren, Ausztriába kb. 60 ezren mentek, így összesen kb. 150 ezren hagyták el az országot. Két nagyobb hullámban történt a menekülés: 1945-ben és 1947-ben. Ez a két csoport nemcsak a korábbi kivándoroltaktól, hanem egymástól is lényegesen különbözött, ráadásul a negyvenötösöket még belső politikai megosztottság is jellemezte. Amerikában is erősen őrizték nemzeti és vallási identitásukat, nem akartak beolvadni, és fő céljuk Magyarország felszabadítása, a régi társadalmi pozíciójuk visszaállítása volt. Százával alapítottak új szervezeteket. A Külföldi Magyar Cserkészszövetség máig jelentős szerepet játszik az amerikai magyarok nemzeti identitásának kialakításában, megélésében. A negyvenhetes hullám tagjait nemcsak befogadta az USA, hanem segítette is. Noha ők is Magyarországra koncentráltan, döntően politikai tevékenységet folytattak, szemben álltak a negyvenötösökkel. Megalapították a maguk új szervezeteit. A második generációs, már Amerikában, de többségében még csak magyar szülők gyermekeként született, amerikai magyarok esetében fontos, hogy már ekkor megfigyelhető a kétnyelvűség jelensége.

(Az ötödik kivándorlási hullám) 1956 ősze és 1957 tavasza között közel 200 ezren lépték át a határt. Döntően szakmailag jól képzett fiatalok, egyetemisták emigráltak. Az októberi forradalom után különböző rétegek hagyták el az országot. Voltak, akik ténylegesen részt vettek a harcban és félték a büntetéstől. Mások nem vettek részt a harcokban, de korábban jogtalanul börtönben ültek, és most elérkezettnek látták az időt az ország elhagyására. Természetesen voltak a menekülők között olyanok is, akiknek ez nem volt „kötelező”, mégis úgy gondolták, hogy a megnyílt határon most van lehetőségük átszökni és új hazában, új életet kezdeni. Tehát ők döntően egzisztenciális okok miatt távoztak.

Az 56-osok nem akartak csatlakozni az általuk idejétmúltnak tartott, főként politikai szervezetekhez. Továbbá nem ismerték a Horthy-kor társadalmi címeit, egymással tegeződtek, alapvetően nem humán, hanem technikai végzettségűek, képzettségűek voltak. A „dipisek” lenézték, prolinak tartották az ötvenhatosokat. Így ők is jó néhány új szervezetet alapítottak. Ám ennek ellenére óriási volt az asszimiláció. Az 56-os menekültek jelentős része szinte azonnal beolvadt az amerikai társadalomba. Egyrészt nem volt erős magyar nemzettudatuk és vallási identitásuk. Másrészt döntően már nem a magyar városrészekben telepedtek le és szívesen kerestek maguknak amerikai házastársat.

(A hatodik kivándorlási hullám) 1957–1990 között esemény volt, ha valaki disszidált; különösen az 1960–70-es években hagyták el sokan az országot. A rendszerváltozások éveiben, Romániából is sokan elmentek Ausztráliába, Amerikába. Az 1960–70-es években disszidáltak megújulást, feltöltést jelentettek a régi szervezetek életében. Számos

új, döntően kulturális, hagyományörző egyesületet hoztak létre. Ugyanakkor sajnos, az 1960-as, de főként az 1970-es évek acélipari válságának következtében, elkezdtek sorvadni a magyar kolóniák. A munkalehetőségek megszűnésével elköltöztek a magyar családok. A több ezer fős gyülekezetek, azok 600-800 fős templomai sok helyen kiüresedtek, eladták azokat. Sok városban már csak az utcanév-táblák, negyedek elnevezései, szobrok és a temetők sírfeliratai hirdetik, hogy itt egykor virágzó magyar közösség élt. Néhány egyházközség még napjainkban kitart, és a 15-60 fő tartja fenn a hatalmas templomot.¹² Az 1960-as és 70-es években bevezetik a magyar mellé az angol nyelvű istentiszteletet is. A második, harmadik generáció már nem beszéli szülei anyanyelvét. Azokban a városokban, ahol az ipar mellett a kereskedelem, majd a kulturális és tudományos élet is jelentőssé vált, tovább él a magyarság. Ilyen többek között New York, Boston, New Brunswick, Cleveland, Dallas, Chicago, San Fransisco, Los Angeles, Miami. A 2000. évi népszámlálás során mintegy 1.398 ezer személy – az amerikai össznépesség 0,5 százaléka – vallotta magát „magyar” vagy „magyar és más” származásúnak/etnikai eredetűnek.¹³ Bár már nem egy tömbben laknak, mert a régi negyedekből a város más részeibe, külvárosokba, környező településekre költöztek a családok, a templomba, a cserkészetbe, az iskolába, a kulturális központba visszajárnak. Ott, ahol nemcsak a templomok voltak a magyar nemzeti élet kizárólagos központjai, hanem azokkal párhuzamosan, velük összhangban, a kulturális, hagyományörző, ismeretterjesztő egyesületek széles köre jött létre, ma is aktív a magyar közösségi élet.

(A hetedik kivándorlási hullám) Ma is van kivándorlás a jobb jövő, a jobb megélhetés reményében; az eltávozók a tengeren túlton rejtőzködve élnek, nem a szakmájukban dolgoznak. Az új bevándorlók egy része szeretne minél előbb asszimilálódni. De vannak olyanok is, akik továbbra is fontosnak tartják magyar nemzeti identitásukat, és részt vesznek a helyi magyar szervezetek, egyházak életében.

A 2000-es években és napjainkban is jellemző sajnos, hogy még több templomot kellett bezárni és eladni. Sok egyháznál már csak angol nyelven hirdetik az igét. Ugyanakkor néhány új városban, új gyülekezeteket szerveznek. Például Hawaii-n, Las Vegasban, Freznóban, Portland-ben. A harmad-, negyed- és ötöd-generációs gyermekek, fiatalok magyar nyelv tanulása, a kettős vagy többes, illetve mozaik identitásának kialakítása és megőrzése döntően a szülőn múlik, de erőfeszítést igényel a gyerekek részéről is. Fontos, hogy a szülő beszél-e hozzá magyarul vagy ő tanul-e a gyerektől angolul. Másrészt a magyar iskolába, cserkészetbe, néptáncórára, stb. autóval kell elvinni a gyermeket. A foglalkozások, rendezvények általában este vagy hétfvégén vannak. A cserkészet nagyon erősen működött és még működik napjainkban is, bár kevesebb tagja van, mint régen. Azok, akik gyermekként cserkészek voltak, ma is barátok, néptáncolnak, magyarul beszélnek, és közülük többen kiveszik a részüket a magyar ügyek szervezésében is. A cserkészet a tanulás játékos és etikailag megalapozott formája. A táborozásokat, a kirándulásokat, a feladatok megoldását, a népdaléneklést, a történelem, irodalom, nyelvórákat mind-mind élvezték, élvezik a gyerekek, a fiatalok. Megadta, megadja a közös élményt, a közösség élményét, ezért tartósabb az eredménye, mint a magyar iskolának. „Amikor a gyerekek elhagyták az iskolát, vidám kacagás és fecsegés hangzott föl. Valamennyien angolul beszéltek!”¹⁴

A tengeren túli magyar diaszpórának elsősorban erkölcsi támogatásra van szüksége. Ugyanakkor kevés pénz ésszerű, jól meggondolt elosztásával, hatékony együttműködés-

1 tudomány és társadalom

sel, koordinációval is jelentős eredményeket lehet elérni. Tudatosítani szükséges, hogy „az elmentetek nyugatra, meggazdagodtatok, tartásotok el magatokat” szemlélet helyett a tengeren túli magyarok identitásának megtartása fontos a magyar állam szempontjából is. A diaszpóra munkássága az egyetemes magyar kultúra része. Többek között segíteni kell a képzőművészek, írók, költők, tudósok, néptáncosok, cserkészek magyarországi bemutatkozását, bemutatását; filmek, könyvek megjelentetését. A tengeren túli diaszpórában szükség van mesekönyvre, magyar nyelvkönyvre, amely a magyart, mint idegen nyelvet tanítja, cd-re, (nép)zenei cd-re, magyarra szinkronizált rajzfilmre/tiniknek szóló filmre, tanárok, egyesületek, magyar házak vezetőinek, munkatársainak andragógiai, kulturális menedzseri továbbképzésére; közösségfejlesztők, animátorok helybeni segítségére. Fontos a levéltárosok, néptánc tanítók, óvónők, missziós lelkészek küldése Magyarországról. Továbbá egyezmény megkötése szükséges, hogy az Egyesült Államokban (és Kanadában is) akkreditált, elismert legyen a magyar nyelv(vizsga).

A magyar diaszpóra történeti tudatának középpontjában döntően Kossuth és 1956 áll, ezért határozottan fontos a mai Magyarország megismertetése, főként a fiatalokkal: a történelem, az irodalom, a múzeumok, a nép- és komolyzene előtt a fesztiválok, a wellness- és gyógyfürdők, a világörökségek, a borvidékek felfedeztetése. Ez segít kialakítani a korábban már említett kettős, illetve mozaikidentitást, hiszen ez döntően emocionális és racionális alapokon jön létre.

A tengeren túli diaszpórával kapcsolatban mindig tudnunk kell Márai Sándor igazát: „Mert két hazád van, ne feledd el. (...) Két hazád van, egy téli és egy nyári, mint a nyugtalan madaraknak. (...) És ne szédülj, mikor lenézel, útközben! Akkor megtudod majd, hogy két évszak van, két haza és két világ, s örökké vándorolni kell, s mindkettő egyformán tud fájni és hiányozni.”¹⁵

Jegyzetek

¹ Kányádi Sándor: *Vagyunk amíg. In: Felemás őszi versek. Jelenkor Kiadó, Pécs, 2002. 8. o.*

² Fejős Zoltán: *Diaszpóra és az „amerikai magyarok” – háttér egy fogalom alkalmazhatóságához. In: Tanulmányok a diaszpóráról. Szerk.: Kovács Nóra. Gondolat – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2004. 20. o.*

³ *Azért nevezem nulladiknak, mert ez ugyan nem volt tömeges, de mégis kivándorlás volt, és néhányuknak jelentős szerepe volt Amerika fejlődésében.*

⁴ Kovács Imre: *A néma forradalom. A néma forradalom a parlament és a bíróság előtt. Cserépfalvi – Gondolat – Tevan, Budapest, 1989. 44–45. o.*

⁵ Uo. 42. o.

⁶ Várdy Béla: *Magyarok az Újvilágban. Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 2000. 197–198. o.*

⁷ Uo.

⁸ Dániel Ferenc – Orosz István: *Ah, Amerika! Dokumentumok a kivándorlásról 1896–1914. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1988. 33. o.*

⁹ Albert Tezla (szerk.): „Valahol túl, meseországban...” Az amerikai magyarok 1895–1920. I–II. kötet, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. 106. és 111. o.

¹⁰ Uo.

¹¹ Biró Zoltán: Amerika. Magyarok a modern csodák világában. Novák r. és Társa tudományos könyvkiadóvállalat, Budapest, 1929. 214–215. o.

¹² Megrázóan mutatja ezt be a Krisztus vándorai című, 7 részes film. Debrecen Városi Televízió Kft., 2009.

¹³ Papp Z. Attila (szerk.): Beszédből világ. Felmérés az amerikai magyarokról. Magyar Külügyi Intézet, Budapest, 2008. 374. o.

¹⁴ Albert Tezla, i.m. 392. o.

¹⁵ Márai Sándor: Zendülők. Féltékenyek. A Garrenek műve regényciklus első része. Akadémiai Kiadó – Helikon Kiadó, Budapest, 1995. 280. o.

További felhasznált irodalom:

Bába Szilvia: Magyaroknak lenni Kanadában – Magyar Identitás Konferencia = Kanadai/Amerikai Magyarság. 24. szám, 2009. június 23.

Bába Szilvia: „Mert két hazád van...” A tengeren túli magyar diaszpóra: politológiai és közművelődési szempontok. In: Erdei Gábor (szerk.): Andragógia és közművelődés. Régi és új kihívások előtt a közművelődés az új évtizedben. Debreceni Egyetem, 2011.

Bába Szilvia: Magyar identitás az Amerikai Egyesült Államokban – hazai közművelődési lehetőségek és szempontok. In: Juhász Erika – Chrappan Magdolna (szerk.): Tanulás és művelődés. Debreceni Egyetem, 2012.

Beke Albert: Az emigráns Márai Sándor a magyarságról és önmagáról. Szenci Molnár Társaság, Budapest, 2003.

Bertalan Imre: „Ott ülék... ő közöttük” For You Bt., Budapest, 2005.

Béládi Miklós – Pomogáts Béla – Rónay László (szerk.): A nyugati magyar irodalom 1945 után. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986.

Borbándi Gyula: Emigránsok. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 2002.

Böröndi Lajos – Deák Ernő (szerk.): A felszívódás veszélye, a fennmaradás esélyei. Magyar szórványok Európában, Amerikában, Ausztráliában. Felsőpulyai „Kufstein” X. Tanácskozás. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége, Bécs, 2009.

C. Tóth János: Oldott kéve. (A magyar kisebbségi kérdés történelmi áttekintése.) Kairosz Kiadó, Budapest, 2010.

Faragó László: Kossuth-zarándokok útja Amerikába. Petőfi Nyomda Könyv- és Lapkiadóvállalat, Békés, 1928.

Kmeczkó István: Volt egyszer egy Amerika. Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2006.

Komjáthy Aladár: A kitántorgott egyház. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1984.

Koncz Gábor: „Mert két hazád van...” Köszöntő „Az emigráció hazatér” programsorozat keretében, a Magyar származású nyugati képzőművészek I. világkiállításának megnyitó ünnepségén. Magyar Kultúra Alapítvány, Budapest, 2006. október 11.

Koncz Gábor: „...felelősen szeretni...” Köszöntő „Az emigráció hazatér” programsorozat keretében, a Spirit of Hungary – Ünnepi konferencia az ’56-os nemzedékről eseményen. Magyar Kultúra Alapítvány, Budapest, 2006. október 18.

1 tudomány és társadalom

Kovács Ilona – Molnar, August J. – Marothy Hames, Katherine – Fazakas, L. Patricia – Papai, Margaret (szerk.): *The Hungarian Legacy in America. The history of the American Hungarian Foundation. The first fifty years 1955–2005.* American Hungarian Foundation, New Brunswick, 2007.

Kovács Nóra (szerk.): *Tanulmányok a diaszpóráról.* Gondolat Kiadó – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2005.

Nagy Károly – Papp László (szerk.): *A magyar nyelv és kultúra megtartása az Amerikai Egyesült Államokban 1997.* A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 1998.

Pomogáts Béla: *Magyarok között a nagyvilágban. Úti beszámolók 1980–2001.* A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 2003.

Pomogáts Béla: *Magyar régiók. Különbözés az egységben – egység a különbenben.* Tanulmányok, előadások jegyzetek. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2005.

Puskás Julianna: *Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880–1940.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.

Tanka László (szerk.): *Magyar Amerika. A tengerentúli magyarok mai élete történetekben és képekben.* Médiamix Kiadó, Salgótarján, 2002.

Tanka László (szerk.): *Menekülés. Kivándorlók kalandos szökései.* Médiamix Kiadó, Salgótarján, 2004.

